

CIMDS KĀ PASAULE

Latviešu rakstainie cimdi no seniem laikiem ir ne tikai praktiski lietojams apģērba gabals, bet arī dāvana, velte, zieds ar dziļi simbolisku jēgu. Cimds ir kā pasaules daļa, tas iepazīstina ar valkātāju, ir rokas ietērps aukstam laikam un ļauj lepoties dižos gados. Latviešu rakstainie cimdi savos rakstos ietver senas aizsardzības zīmes, stāsta par rituālu tradīcijām gados - krustabās, vedībās, bedībās. Cimdi ir viena no skaistākajām latviskās identitātes izpausmēm. Latviešu cimdu raksti izsaka latvisko gaumi, izdomas bagātību, amata prasmi un latvisko pasaules izpratni. Cimds noteiktos apstākļos tika izmantots jaunu spēku neitralizācijai - senāk, ja atrada kādu apbūrumu, to drīkstēja aizskart tikai ar baltas krāsas cimdu. Goda cimds vilka rokās Mārtiņos, kaujot gaili pēc labības kulšanas darbu pabeigšanas. Cimds deva nozīmīgos darba gadījumos - kalējam, kad pirmo reizi apkala jaunu zirgu. Pirms alu lēja raudzēt, pēdējais jāizslauka ar cimdu, lai alus būtu biezs kā cimds. Cimdu „sviešanai” bija maģiska nozīme - tā nodrošināja sekmes mājas darbos, veicināja turību. Maģiska nozīme bija cimdu ziedošanai gaidībās, radībās, arī krustabu ceremonijā, tā nodrošinot dzimtas turpināšanu. Dāvinātos cimds nevalkāja, tos glabāja kā dzimtas relikviju no paaudzes paaudzē.

SENĀJĀS VEDĪBĀS līgava dāvinājusi un ziedojsi daudz cimdu, tāpēc pūrā bijis 50 - 100 pāru, rakstos minēts pat līdz 300 pāru. Katrai meitai ap 10 gadu vecumu bija jāšāk adīt cimds. Cimdu rakstu sacerēšana, krāsu salikšana un adīšana sagatavoja meiteni turpmākai dzīvei. Pēc senajām tradīcijām cimdu dāvināšana sākās jau pirms kāzām. Ja precinieki pieņemami, līgava cimdu pāri deva līgavainim un preciniekiem. Saderināšanās laikā līgava deva līgavainim raibos cimds, kurus viņš vilka rokās kāzās. Līgavas pūra vedējiem līgava devusi pirkstainus cimds, ko piespraust pie cepures. Cimdi tika uzkārti uz ragiem arī pūra govīm. Par govju ielaišanu kūtī arī bija jādod cimdi. Cimdi tika pasniegti sievai, kas līgavu ietērpa galvas rotā. Cimdi pienācās tam, kurš izcēla līgavu no ratiem vai kamanām. Iebraucot jaunā vīra sētas pagalmā, sieva meta cimdu pāri. Cimds kopā ar citām pūra veltēm jaunā sieva deva vīramātei un vīratēvam, vībrāļiem un vīramāsām, vedējiem un muzikantiem. Līdz pat 19. gs. vidum cimdu sviešanai bija maģiska nozīme - jaunajai sievai, pirmoreiz ierodoties vīra mājā, vajadzēja pa cimdu pārim atstāt sētā, mājā, kūtī, klētī, rijā, pirtī, pie vārtiem, akas - ikkatrā vietā, kur veda vīra māte, lai nodrošinātu sekmes mājas darbos un veicinātu turību. Uz vīra mājām braucot, brūte meta uz krustceļiem cimds jeb zeķes.

Cauri jāju bērzu birzi,
Ne zariņu nenolauzu;
Pretim nāca tautu meita,
Raibus cimds adīdama.

Saules meita sudrabota,
Pūriņš zelta lapiņām,
Zīda cimdi, zīda zeķes,
Zīda visi prievietiņi.

Prasāt man, kā es nācu,
Vaicājat, kā vajag:
Rokām cimdu, kājām zeķu,
Rudziem jaunas malējiņas.

Es cimdiņa neadīju
Bez dzeltenā dzīpariņa;
Zināj' savu arājiņu
Dzelteniem matiņiem.

Kur tu biji, bāleliņi,
Raibi cimdi rociņā?
Es dabūju raibus cimds,
Raibu cimdu adītāju.

Kūtī eimu, kūtī teku,
Kūtī visi mani prieki:
Kūtī man cimdi, zeķes,
Kūtī baltas villainītes.

SENĀJĀS BEDĪBĀS daudz dāvināti cimdi. Par to sagatavošanu iepriekš bija jāparūpējas dzīves laikā. Vēl 20.gs. otrajā pusē Alsungas apkārtnē ir bijusi kāda 90 gadus veca teicēja, kam bērni cimdi bija dažādiem gadalaikiem: ziemai - melni, ar baltiem rakstiem, rudenim un pavasarim - pelēki brūngani, ar baltiem rakstiem, vasarai - brūni, ar dzelteniem un zaļiem rakstiem. Līķu nesējiem katram deva pāri baltu cimdu, ko tie apmauca, kad zārku nesa istabā vai uz kapiem. Pēc pirmās dziedāšanas ziedoja - lika uz zārka naudu, cimds, zeķes. Kad visi ziedojuši, kāds nelaiķa tuvinieks noņem ziedojumus, iedod katram nesējam pāri cimdu, kurus tie tūliņ mauc rokā. Dažviet krusta nesējam adīja pirkstainus cimds melnā vai citā tumšā krāsā ar baltiem krustiņiem.

CIMDU RAKSTI

Visvienkāršākais raksts ir "actiņa", "mušiņa" vai "blusiņa", ar ko parasti rotā darba cimdos, ja izmanto goda cimdos, tad valnīšus ada greznus.

Līdzīgs ir "divvaldzēns", kur divus valdziņus ada vienā un divus citā krāsā, divas kārtas atkārtojot vienu un to pašu, bet, trešo kārtu adot, rakstu maina. Adot "divvaldzēnus" no trīskrāsu dzijām, iegūst rakstu, ko sauc par "stabiņu" vai "krūmiņu". Tas veidojas, grupējot "divvaldzēnus" un "actiņas". Sīkais raksts ir arī "pēdainis", kas veidojas no diviem dažādās krāsās adītiem valdziņiem, tikai otrajā kārtā rakstu par vienu valdziņu pabīda uz kreiso pusi. Viens no izplatītākajiem rakstiem Latvijā ir "krustiņš", sauc arī par "vārnactiņu", "kaķa ļipiņu", "kaķpēdu", "zaķa pēdu", "tiklactiņu". Plaši izplatīts ir trīsstūrīšu raksts, vai "pusraibums". Trīsstūrīšu savienojums var veidot it kā zaru ar lapām vai vītņi adot gaišākiem un tumšākiem trīsstūriem, kas salikti viens pret otru pa diagonāli. Latvijā plaši pazīstami ir dažādi kvadrātu un rombu raksti. Vienkāršs rombu raksts veidojas no mazākiem un lielākiem kvadrātiem, izmanto savienojumā ar citiem rakstiem. Greznākos adījumos sastopams "sietiņu" raksts, ada kopā ar "krustiņiem", "saulītēm", "zvaigznītēm". "Sietiņa" rakstu var dalīt uz pusēm un kā trīsstūri novietot uz pamata laukuma. Viens no senākajiem rakstiem ir *krusta raksts*, parasti adīts bērnu cimdos. Tāpat sens ir "Vēzītis", radniecīgs ir "riteņa spieķu" raksts. Latgalē izplatīts "ozoliņu" jeb "ūsiņu" raksts, parasti apvieno kopā ar "sietiņa" rakstu. Šķērsvītrās novieto "upītes" rakstu, raksturīgs Latgalē. Reti sastopams raksts - "mēnestiņš". Novietots ar ragiem uz augšu, apvienots ar piecām "actiņām" vai "krustiņu", veido it kā augošu ziedu. Kurzemē ada īpatnējus lielus "zarainos" rakstus, ko bieži papildina ar starprakstiem. Visā Latvijā ļoti iemīļots "galdiņu" raksts. Vislielāko dažādību rakstos ieguvuši "saulītes" raksti. Kurzemē iemīļotākie raksta elementi - "saulīte", "zvaigznīte", kurus papildina josliņas, ko veido no "skujiņas", "līkločiem", "logaiņiem", "krustaiņiem". Raksturīgākās krāsas - baltā, pelēkā, sarkanā un mēji zilā, kā papildinājums nelielā daudzumā - zaļā, dzeltenā, brūnā. Latgalē vairāk trausli, smalki lapu un ziedu raksti - *cūkactiņa, vanadziņa nadziņi, sīļa spārni, ritenīši, krustiņi, likumiņi*.

DŪRAINU CIMDU DAŽĀDIE NOSAUKUMI:

Kurzemē, Zemgalē, Sēlijas rietumu daļā - *dūraiņi*

Latgalē - *kulaiņi*

Vidzemē - *dūraiņi, kulaiņi*

Rietumvidzemē - *plaukstaiņi, retāk delnaiņi*

DŪRAIŅU, PIRKSTAIŅU ATSEVIŠĶO DAĻU NOSAUKUMI

- *valnis, delna, pirksti, īkšķis*

DAŽĀDIE NOSAUKUMI VALNIM:

Latgalē - *atkalnis, kācēns*

Augšzemē - *lociņš, grauždiens*

Kurzemē un Zemgalē - *kāts, stulms, valnis*

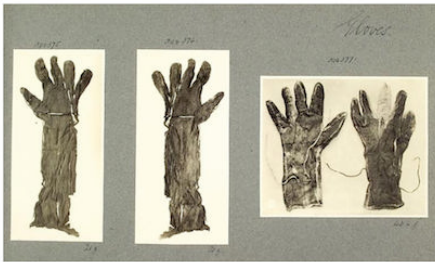
TICĒJUMI

- * Ja sveicinoties sniedz roku ar cimdu, tad atdos savu laimi.
- * Nedrīkst cimdā degunu slaucīt. Kas cimdā slauka degunu, nepaliek bagāts.
- * Ja sapnī redz cimdos, tad dabū ar kādu iepazīties.
- * Līdz Andreja dienai jānoada jauni cimdi. Andreja vakarā tos jāpaliek zem spilvena. Kurš nakti cimdos ņems, tas apprecēs.
- * Adot jaunus cimdos, pēc katras apadītas kārtas jāpārmet pār cimdu krusts, tad cimdos valkājot, būs laimīgs un visu mūžu nevajadzēs raudāt.
- * Kad pamata akmeni ievēl, tad tur noliek divus cimdos - vienu ar oglēm, otru ar maizi. Tad sūta bērnu, lai atnes vienu cimdu. Ja bērns atnes cimdu ar maizi, tad ēku tur var celt, bet, ja atnes cimdu ar oglēm, tad tur celtā ēka nodegs.

PARUNAS

- * Cimdi paši kaktā adās.
- * Kā cimdiem taisīts.
- * Kāds cimds, tāda roka.
- * Kā cimds ar roku.
- * Ar cimdiem kaķis peli neķer.

NO CIMDU VĒSTURES

Pirmie cimdi esot izskatījušies pēc maisiņiem, ko uzvilka rokā, vēlāk sāka veidot atsevišķu nodalījumu īkšķim. Latvijā ir atrasti 10.-13. gs. pīti cimdi, bet senākie adītie pirkstainie un dūrainie cimdi atrasti Rīgā, arheoloģiskajos izrakumos, (15. gs), iespējams adīti senāk.

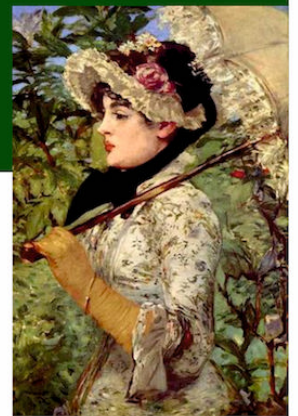
Pasaulē senākie cimdi ir atrasti Ēģiptes valdnieka Tutanhama kapā. Faraona cimdiem bija atdalīti visi pirksti. Senajā Ēģiptē cimdus izmantoja roku aizsardzībai darba laikā, bet sievietes tos valkāja, lai saglabātu roku skaistumu arī ēšanas laikā.

Senajā Romā cimdus no zīda vai līnām valkāja gandrīz visi, aizsargājot rokas no aukstuma un dubļiem, kā arī ēšanas laikā. No 12.gs cimdi ieņēma svarīgu vietu sieviešu garderobē, tie tika rotāti ar izšuvumiem, pērlēm, dārgakmeņiem.

Īpaši cimdi, kas pildīja aizsargfunkciju, bija nepieciešami medībās ar piekūnu. Karotāji izmantoja bruņu cimdus. Tā kā cimdi, pirkstaini bija sarežģīti izgatavojami, tie kļuva par augsta statusa simbolu un augstdzimušo piederumu. Bruņinieku vidē cimdiem bija plaša simboliska nozīme. Bruņinieks sniedza cimdu kā zīmi vasalitātes pieņemšanai, cimda mešana zem kājām vai sejā nozīmēja izaicinājumu divkaujai.

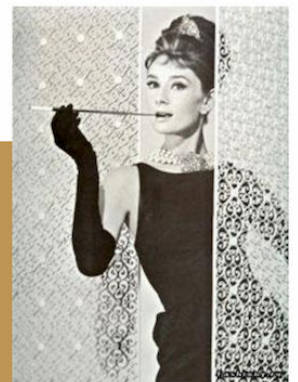
Daiļās dāmas dāvināja cimdus kā labvēlības zīmi. Cimdos nedrīkstēja sasveicināties, atrasties bērēs vai baznīcā. Šauros, smalkos cimdus bija grūti novilkt, tāpēc vīrieši tos mēdza nēsāt līdzī, neuzvelkot rokā. Dāmu aprindās tikmēr kleitu piedurknes saīsinājās, bet cimdi palika garāki. Cimdus greznoja aplikācijām, izšuvumiem, pogām un monogrammām. Baroka un rokoko stili vīriešu garderobē nāca ar garām piedurknēm un platām aprocēm - no cimdiem nācās atteikties.

Napoleons bija liels cimdu mīļotājs, valkāja tos nenovelkot, viņa kolekcijā bija ap 240 cimdu pāri. Sekojot viņa paraugam, cimdus atsāka valkāt arī citi vīrieši. 1807. gadā Dž. Vinters izgudroja mašīnu ādas pirkstaiņu pagatavošanai, un tie kļuva plaši pieejami. Svarīga kļuva cimdu esamība un skaits, labais tonis paredzēja vīriešiem mainīt cimdus sešas reizes dienā.

20.gs. sākumā cimdi bija eleganto dāmu neiztrūkstošs aksesuārs, aktrises Vivjēna Lī, Odrija Hepberna, Sāra Bernāra valkāja lieliskus cimdus, un viņu paraugam sekoja tūkstošiem pielūdzēju. Taču gadsimta otrajā pusē cimdi kā aksesuārs tika atzīti par buržuāzijas zīmi, kas simbolizēja bagātību, demonstratīvumu, divkosību. Sociālās pārmaiņas noveda cimdus vienīgi roku aizsardzības piederuma kārtā.

Cimdi bez pirkstiem tika izmantoti, lai atvieglotu darbu izpildi. Kā skaistumpriekšmets tie izveidojās Lielās Franču revolūcijas laikā. Angļu valodā tiem ir nosaukums „glovelettes”, saukti arī "hobo gloves" vai "bum-gloves", saistās ar bezpajumtniekiem un trūcīgiem cilvēkiem, kuri ir spiesti nēsāt cimdus bez pirkstiem. Sakarā ar to, ka cimdus bez pirkstiem visbiežāk nēsāja baikeri, panki un metālisti, tie kļuva par savdabīgu "slikto" meiteņu un zēnu atšķirības zīmi.

Motociklistu cimdiem jāaizsargā roka, ja gadās nonākt negadījumā un jāpiešķir īpašniekam "krutā veča" izskats.

Velobraucēji izmanto cimdus bez pirkstiem, lai nesvīstu plaukstu un būtu labāka saķere ar stūri.

Beisbola cimdi

Boksa cimdi

Power Glove cimdi - Nintendo spēļu vadīšanas ierīce, kas piefiksē cilvēka rokas kustības un ataino tās virtuālajā vidē.

Vārtsarga cimdi

Virtuves cimdi - ļauj satvert karstus traukus.

Gumijas cimdi - roku aizsardzībai strādājot dārzā vai darbojoties ar ķīmiskām vielām.

Ķēžu cimdi, izmanto miesnieki, pavāri strādājot virtuvē.

Dielektriskie cimdi, iztur līdz 500V strāvas sitienu.

Darba cimdi ar PVC pārklājumu.

Plānie gumijas cimdi, tipisks mediķu piederums.

Polietilēna cimdi. Tādus izmanto piemēram krāsojot matus.